

EMIL DUMITRAȘCU

STUDII DE LITERATURĂ LATINĂ

EMIL DUMITRAȘCU

STUDII DE LITERATURĂ LATINĂ

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2015

Copyright © 2015 Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMITRAȘCU, EMIL

Studii de literatură latină / Emil Dumitrașcu. - Craiova :
Universitaria, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0945-7

821.124.09

Cuvânt înainte

Șase studii cuprinde volumul de față, consacrate unor nume de mare rezonanță în literatura latină:

- Marcus Porcius Cato Censorius, cel care și-a exercitat cu atâta responsabilitate magistratura (*censura*), încât a transformat-o în cognomen (Censorius); i-a fost dat acestei personalități emblematice a latinității să fie întemeietorul prozei latine culte;

- Marcus Tullius Cicero, enciclopedia latinității, al cărui cognomen, „Cicero”, capătă înțelesul de „ghid”, de îndrumător în varii domenii;

- Caius Lucilius Suessanus, creatorul satirei latine culte;

- Decimus Iunius Iuvenalis, cel care, nu de puține ori, atinge perfecțiunea în scrierea de satire;

- Marcus Valerius Martialis, creatorul epigramei latine culte, părintele epigramei în literatura universală;

- Caius Iulius Phaedrus (Phaeder), creatorul fabulei latine culte,

toți aceștia avându-și publicul lor bimilenar, mărit mereu prin trecerea anilor, așa cum am dori să fie mărit și acum prin studiile de față, pe care le considerăm ca un îndemn la lectura operei acestora.

Autorul

Capitolul I

Începuturile prozei latine culte.

Marcus Porcius Cato Maior Censorius

I. Introducere

Și în literatura latină, ca de altfel în întreaga cultură universală, modalitatea artistică a exprimării gândurilor și sentimentelor în proză este precedată cu secole de ceea ce îndeobște se numește vers. Nu întâmplător, în cultura universală, descoperirea prozei culte literare a fost asemuită descoperirii perspectivei în artele plastice ori contrapunctului în muzică.

Pentru a se putea constitui într-o structură literară distinctă, prozei i-au trebuit multe secole de cultură. Căci proza nu putea apărea pe un teren gol, așa cum – se zice – că a apărut exprimarea directă, versificată (asertiunea gânditorului german Johann Georg Hamann (1730-1788) este revelatoare în această privință: „Poezia este limba-mamă (Mutter-sprache) a omenirii (în *Cruciada unui filolog*, 1762)). Și aceasta datorită posibilităților nelimitate de expresie pe care proza le oferă, posibilități pe care le-am putea compara cu domeniul ilimitat de manifestare a sufletului omenesc.

Este bine să evităm de la început o confuzie pe care ar inculca-o afirmația de mai sus: din punct de vedere estetic, nu există nicio diferență între exprimarea în proză și exprimarea în versuri, „poezia” ca atare (valoarea estetică) se găsește deopotrivă în „vers” sau în „proză”; a demonstrat-o definitiv în timpurile vechi Aristotel (cunoscuta paralelă dintre istorie și poezie din capitolul al IX-lea al *Poeticii*) și a definitivat-o într-un concept al „poeziei”, în timpurile moderne, Benedetto Croce (poezia se poate ivi în orice formă de cuvânt cu condiția

cuprinderii a două elemente: „complexul de imagini” animat de „sentiment”.

Așadar, dihotomia proză-vers se verifică doar în cazul aspectului exterior al textului ca atare.

I-a fost dat unui personaj emblematic al latinității să fie întemeietorul prozei culte: este vorba despre

II. Marcus Porcius Cato Maior Censorius

1. Date biografice

Nu era propriu-zis „roman”, ci „sabin” din municipiul Tusculum, unde se naște pe la 234/239, și nici măcar dintr-o familie care să fi avut vreo funcție publică, ci dintr-o familie plebee, ba chiar bănuită a fi avut o ascendență servilă (bunicul ar fi fost libert). „Complexul” acestei obârșii sociale, augmentat de inflexibilitatea caracterului său, format în asprimea educației familiale și a durității muncii aridului câmp sabin, l-a îndârjit în ambiția parcurgerii lui „cursus honorum”, până la cea mai înaltă treaptă: consulatul.

Încă adolescent, imediat după împlinirea vârstei de 17 ani, adică după ce îmbrăca toga virilă, se înrolează în armată ca miles ordinarius, fără a mai satisface anul de instrucție (tirocinium), căci în 216 avusese loc dezastrul de la Cannae. Ajunge tribunus militum, numit, nu ales, în Sicilia, unde rămâne până prin 210, când se întoarce la ogorul său părintesc. Comportarea sa ca soldat este exemplară, așa cum exemplară era și munca grea a pământului său sabelic.

Acum începe să se remarce și ca avocat de talent, apărându-și vecinii, fapt care-l face pe nobilul L. Valerius Flaccus să-l cheme la Roma, probabil prin 209, unde se distinge prin consecvență și elocință.

În bătălia de la Metaurus din 207, unde înaintarea lui Hasdrubal este oprită, își reconfirmă calitățile ostășești, în 205 este ales cvestor, și în această calitate îl inoportunează pe

Publius Cornelius Scipio, când, vizitându-l în Spania, îi reproșează cheltuielile mari pe care le făcea. Scipio se debarasează de el, dar Cato dezvăluie senatului situația aceasta și se instituie o anchetă, rămasă fără urmări, căci războiul cu Hanibal era acaparator, ba mai mult, pleacă împreună cu Scipio în Africa, urmând să comande aripa stângă a flotei. Se pare că și de data asta Scipio s-a debarasat de el, făcându-l să treacă în Sardinia, de unde îl aduce la Roma pe Ennius. În 199 este ales edil al plebei, iar în 198, pretor, fiind trimis în Sardinia, unde-i izgonește pe cămătari și se arată foarte sobru în cheltuieli: inspecta cetățile, mergând pe jos, însoțit numai de un sclav. În 195, deci aproximativ pe la 40 de ani, ajunge consul, coleg fiindu-i Lucius Valerius Flaccus, în care calitate zdrobește o răscoală în Spania, după ce, sub zidurile Numantie, ține o cuvântare cavalerilor săi; consecvent principiilor sale, consulul nu-și ia prada de război, însă la onoarea triumfului nu renunță: acesta este celebrat la începutul lui 194.

În Grecia anului 191, rostește în latină o cuvântare la Atena și restabilește, mai apoi, comandând două mii de ostași, dominația romană. Doi ani mai târziu, în 189, este învins în alegerile pentru cenzură, iar peste alți doi ani, în 187, îi intentează un proces lui Lucius Cornelius Scipio, învingătorul lui Antioh al III-lea al Siriei, precum că și-ar fi păstrat pentru sine 500 de talanți luați de la Antioh; la proces, Lucius Cornelius Scipio rupe conturile înaintea completului de judecată, procesul se întrerupe, și când se reia, numai veto-ul unui tribun, prieten de-al familiei, îl scapă pe Lucius de închisoare; fratele său, Publius Scipio Africanus, nu suportă atmosfera creată în jurul numelui său și se retrage la Liternum, unde se sfârșește din viață pe la 185. În anul următor, Cato poate ajunge astfel censor, împreună cu același Valerius Flaccus, magistratură cu care se identifică până la a-i deveni supranomen. În această calitate are câteva intervenții memorabile: exclude șapte senatori, printre care pe L. Quintus Flaminius (pentru că, beat, ucisese un om numai pentru a-i face pe plac iubitului său) și pe A(ulus)

Manlius Vulso (pentru că-și sărutase soția în prezența fiicei lor); luptă împotriva luxului femeilor, de data aceasta cu sorți de izbândă, nu ca în 194, când a fost înfrânt de opoziția femeilor.

După cenzură își continuă intervențiile de același fel: *lex Orchia sumptuaria* din 181 limita numărul convivilor, care, după moda grecească, ajunsese exagerat de mare; se opune măririi numărului preoților în 179-178; îl atacă pe M. Fulvius Nobilior, din partida filoelenă a Scipionilor, numindu-l, printr-un calambur, „Mobilior”, în 178; în 171, pentru că a adus cu sine „poeți” în provincia sa; se opune legii care prevedea ca tribunii militari să fie aleși de consuli și pretori, nu aleși de popor; în 169 se ridică din nou împotriva cheltuielilor mari făcute de femei; în 167 ține un discurs, cerând ca Macedonia să rămână liberă, iar un alt discurs în favoarea rodienilor care nu se arătaseră prea binevoitori în războiul cu Perseu, regele Macedonenilor; în 155 se ridică împotriva delegației de filosofi greci veniți la Roma (Carneades, șeful Noii Academii; Critolaos peripateticianul și Diogenes stoicul pe motivul că discursurile acestora corup tineretul; memorabil rămâne finalul discursurilor sale din ultimii ani ai vieții: „Carthago delenda est!” (distrusă într-adevăr în 146, tot de un Scipio, anume, Publius Cornelius Scipio Aemilianus).

Ni s-au mai transmis următoarele amănunte biografice: s-a căsătorit cu Licinia, de la care are primul fiu în 192, apoi în 164 rămâne văduv, iar în 159 se recăsătorește (aproximativ pe la 75 de ani) cu fiica tânără, Solonia, a unui client al său, de la care, peste 5 ani (aproximativ pe la 80 de ani) va avea un alt fiu, respectiv pe bunicul lui Cato Uticensis, rivalul lui Caesar.

Se stinge din viață în 149, în vârstă de aproximativ 85 de ani.

Alt detaliu biografic distinct: avea ochii verzi-cenușii și părul roșu.

Se pare că, în istoria universală, viața lui Cato Maior, ținuta sa, conduita sa în lumea de-atunci au impresionat și au impus mai mult decât opera; mai mult, aceasta am putea-o socoti nimic altceva decât continuarea firească a vieții, concretizarea și